

Vyhodnocení realizačního projektu záchranného programu hnědáška osikového (*Euphydryas maturna*) v ČR v roce 2019

V následujícím textu jsou uvedeny aktivity (kurzívou), které byly naplánovány k realizaci v roce 2019 a způsob jejich realizace. Číslování jednotlivých kapitol respektuje členění textu záchranného programu (ZP). Koordinátorem ZP pro hnědáška osikového byl v roce 2019 Mgr. Václav John, realizaci ZP dále zajišťovali Ing. Jaroslav Pipek (RP Střední Čechy) a Mgr. Irena Formanová (RP SCHKO Kokořínsko). Na realizaci opatření se podíleli jednak vlastníci lokality (firma Kinský dal Borgo a. s.), či jimi najaté subjekty, dále také Společnost na ochranu motýlů (realizace monitoringu), Mgr. Vladimír Vrabec, Ph.D. (realizace odhadu velikosti populace metodu zpětných odchytů) a Miloš Andres (realizace záchranného chovu).

3.1 Péče o biotop

Realizační projekt:

3.1.1 Prvotní lesnické zásahy na lokalitách výskytu druhu a

3.1.2 Opatření střednědobá - do konce platnosti následujícího LHP (do roku 2025)

V roce 2019 je plánováno prosvětlení v PR Dománovický les na celkové ploše 6,21 hektaru v porostní skupině 1B13. Na této ploše bude snížen zápoj na úroveň 0,4-0,5.

3.1.6 Realizace managementu na lokalitách vhodných pro repatriaci druhu

V roce 2019 je plánována výsadba mladých jasanů v NPR Libický luh v prostoru mrtvého ramene. Opatření je plánováno z důvodu šíření nekrózy jasanů a pokračujícího odumírání mladých jasanů v této lokalitě.

Realizace:

Plánované prosvětlení na úroveň cca 0,4-0,5 proběhlo v únoru 2019. Díky tomuto opatření vznikla rozsáhlá prosvětlená plocha vhodná pro vývoj hnědáška. Již v květnu byl na této ploše pozorován ohrožený pestrobarvec petrkličový (*Hamearis lucina*). Bohužel vzhledem k extrémnímu meziročnímu propadu populace hnědáška osikového (viz dále v textu) nebyl pozorován příznivý dopad na populaci hnědáška.

V Libickém luhu byly podle plánu v listopadu vysázeny poloodrostky jasanů v celkovém počtu 60 kusů. Poloodrostky byly zajištěny individuální ochranou proti okusu zvěří.

3.2 Péče o druh

Realizační projekt:

3.2.1 Repatriace na vybrané lokality

V roce 2019 je plánováno pokračování reintrodukce v NPR Libický luh, a to ve dvou fázích – jednak na jaře vypuštění housenek ve fázi těsně před kuklením a jednak v červenci výsadek mladých housenek.

Realizace:

Housenky byly dle plánu vypuštěny 8. 4. a 22. 4. 2019 v počtu celkem 920 kusů. Vypouštění housenek proběhlo především v prostoru mrtvého ramene, kde je dostatek rostlin potřebných k jarnímu žíru housenek, částečně však i na dalších přilehlých místech. Vypouštění housenek hnědáka v termínu 22. 4. 2019 bylo zrealizováno za účasti médií a ministra životního prostředí, Mgr. Richarda Brabce.

V NPR Libický luh nebyl v letošním roce plánován systematický monitoring. Během pravidelných návštěv bylo nicméně potvrzeno, že motýli se v lokalitě rozmnožili, a to nálezem více než 20 snůšek na různých místech v prostoru mrtvého ramene a v bezprostředním okolí.

3.3 Monitoring

Realizační projekt:

3.3.1 Monitoring larev a 3.3.2 Monitoring imág

V roce 2019 je plánován pravidelný transektový monitoring imág, snůšek a larválních hnízd. Dále je plánována realizace odhadu velikosti populace pomocí značení jedinců metodou zpětných odchytů, naposledy zrealizovaná v roce 2017.

Realizace

V letošním roce došlo k zatím naprosto nevídanému více než 90% meziročnímu propadu populace. Zatímco v roce 2018 bylo ještě zaznamenáno celkem 147 larválních hnízd, v letošním roce to bylo pouhých 15 larválních hnízd, tedy nejnižší zjištěný počet od roku 2012. Podobně nízké byly i počty pozorovaných motýlů, kteří byli letos zjištěni v termínu od 6. 6. 2019 do 16. 6. 2019, bylo pozorováno pouhých 11 motýlů.

Vzhledem k obrovskému populačnímu propadu bylo pochopitelně i značně problematické stanovovat velikost populace metodou zpětných odchytů. Zatímco v předchozích letech tak bylo označeno 272 (2016) a 171 (2017) jedinců a odhad velikosti populace se pohyboval okolo 750 (2016) resp. 500 (2017) jedinců, v roce 2019 bylo označeno pouhých 15 jedinců a odhad velikosti populace byl okolo 25 jedinců.

Důvody dramatického propadu početnosti nejsou zcela jasné, předpokládáme však, že se na něm podílí souběh několika nepříznivých faktorů:

1. Gradace larválních parazitů – hnědásek osikový je známý tím, že jeho populace prochází populačními výkyvy v závislosti na pomnožení parazitů housenek (parazitické druhy lumků). Údaje od mapovatelů svědčí o tom, že v posledních letech se významně zvyšovalo množství parazitovaných snůšek.
2. Nepříznivé počasí na jaře 2019 – letošní květen byl nejchladnější za téměř 30 let, během dubna a května docházelo k přízemním mrazíkům, vlivem kterých uhynula řada housenek v záchranném chovu. K těmto ztrátám velmi pravděpodobně došlo i v Dománovicích.
3. Abnormálně teplé léto v roce 2018 – loňský rok byl naopak nejteplejší v historii měření, v chovu byla zcela mimořádně zjištěna druhá generace motýlů v září, což je jev v Evropě doposud neznámý. Druhá generace však ve volné přírodě nemůže dokončit vývoj, protože mladé housenky nemají čím se živit. Pokud tedy v Dománovicích došlo k vylíhnutí imág 2. generace, pak toto líhnutí významně oslabilo letošní generaci hnědásků.

AOPK ČR dále získala informace o existenci pravděpodobně vysazené populace na okraji Frýdku-Místku na severní Moravě. Lokalita byla dlouhodobě sledována a s výjimkou výskytu vzácnějšího bělopáska topolového (*Limnitis populi*) se zde nevyskytují žádné ohrožené nebo lokálně významnější druhy motýlů; výskyt hnědáka osikového zde byl náhle zjištěn před 1-2 lety. Naším cílem je prověření tohoto výskytu v následujícím roce.

3.6 Ostatní opatření

Realizační projekt:

3.6.1 Aktivní spolupráce s vlastníky

V letošním roce plánujeme dokončit přípravu Dohody o péči o pozemky v PR a EVL Dománovický les mezi firmou Kinský dal Borgo a. s. (vlastník lokality) a Středočeský krajem (orgán ochrany přírody) a AOPK ČR jako vedlejším účastníkem. Cílem dohody je naplánování co nejvhodnějších opatření pro hnědáka osikového v období do roku 2025, kdy chceme kombinovat několik různých přístupů (tvorba středního lesa, tvorba prosvětleného „parkového“ lesa, trvalá ochrana jádrových populací).

Realizace:

Přestože byla příprava dohody téměř uzavřena, nakonec se ji nepodařilo všemi stranami do konce roku 2019 podepsat a předpokládáme její podpis na začátku roku 2020.

Jiné

Realizační projekt:

Začátkem roku 2019 proběhne pravidelné setkání realizačního týmu k ZP pro hnědáka osikového.

Realizace:

Pravidelné setkání proběhlo 4. 10. 2019 za účasti koordinátora ZP Václav Johna, dále Jaroslava Pipka, Karla Chobota, Aloise Pavlíčka, Radka Hejdy, Veroniky Rybové a Vladimíra Vrabce.

Shrnutí realizace ZP v roce 2019:

V roce 2019 bohužel došlo ke katastrofálnímu, více než 90% meziročnímu propadu na klíčové lokalitě v PR Dománovický les. Předpokládáme, že takto drastický propad nelze vysvětlit pouhou gradací parazitů, a určitou roli v něm hrály i nepříznivé klimatické faktory. Současně po delší době proběhl managementový zásah většího rozsahu, kdy došlo k prosvětlení víc než 6 hektarů lesního porostu v Dománovickém lese. Dalším rokem pokračovala reintrodukce v NPR Libický luh, kde byla potvrzena úspěšná reprodukce na lokalitě nálezem celkem 26 snůšek. Dále jsme získali informace o existenci pravděpodobně vysazené populace nedaleko Frýdku-Místku, jejíž stav budeme prověřovat v příštím roce.